

BİR KÜLTÜR HİZMETİ: SİVAS GÖK MEDRESE VAKIF MÜZESİ

Suzan BAYRAKTAROĞLU¹

Özet

Uzun yıllar restorasyonu süren Sivas Gök Medrese'nin, restorasyonunun tamamlanmasından sonra müze olarak değerlendirilmesine karar verilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğüne yürütülen restorasyon ve teşhir tanzim çalışmalarının ardından müzenin kuruluşu tamamlanarak 2021 yılında hizmet vermeye başlamıştır.

Gök Medrese; genel olarak kesme taştan inşa edilmiş, açık avlulu, iki katlı, dört eyvanlı plan şemasına sahiptir. Alt katta; 4 eyvan, 1 mescid, 1 derslik, 1 kütüphane, 1 temsili türbe, 13 oda, ıslak alan ve avlu bulunmaktadır.

Gök Medrese, Türk mimarisinin ve süsleme sanatının birlikte görülebildiği en önemli yapılardan biridir ve doğal bir sergileme zenginliğine sahiptir. Bu nedenle Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, yapının 1271 yılından günümüze taşıdığı estetik değerini koruyacak ve önüne geçmeyecek şekilde tasarlanmıştır.

Müzedeki konu akışı; İslam Medeniyetinde Eğitim, Anadolu'da Medrese ve Vakıf Kültürü, Anadolu'da İlk Medreseler, Gök Medrese'nin Sanatsal Değeri ve Şehir Planlamasında Etkisi, Gök Medrese'de Eğitim, Gök Medrese Çalışanları, Gök Medrese'de Günlük Yaşam, Gezgin Anlatımları ile Gök Medrese, Sivas'ta Anadolu Selçuklu Eserleri, Dönemin Sivas Âlimleri, Sivas Halısı ve Kilimi ve Gök Medrese Banisi ve Mimarı, şeklindedir. Bu konular mekânsal birimlere göre yerleştirilmiş, koleksiyon tasnifine göre de vitrin alanları oluşturulmuştur.

---

¹ Sanat Tarihi Bilim Uzmanı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Emekli Müzeler Müdürü, bayraktaroglusuzan@gmail.com

Mimari tasarım kapsamında; vitrin çözümleri, canlandırma, teknolojik ürün tasarımı, görsel ve kurumsal kimlik tasarımları yapılmıştır. Mimari tasarımda gerçekleştirilen tüm proje fikirlerinde ortak çıkış noktası, yapıya sıfır müdahale olmuştur. Böylelikle zorunlu şartların dışında ‘temassız müze sergileme’ mantığı geliştirilmiştir.

Halı ve kilim gibi koleksiyonun yoğun olduğu bölümlerde yerleşimi yapılamayan ürünler için Dokunmatik Masa; Sivas’ta bulunan vakıf eserlerin tanıtımı için Video Wall ve Video Mapping; bilgi ve görselin aktarımı için Dijital Gezi Gözlüğü gibi teknolojik ürünler tasarlanmıştır.

Sivas Gök Medrese; Selçukludan Osmanlı’ya uzanan medrese ve vakıf kültürünün yeni tanıtım elçisi olarak hizmet vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, kültür, müze, eğitim, Gök Medrese.

A CULTURAL SERVICE: SİVAS GÖK MADRASA FOUNDATION MUSEUM

Abstract

After the restoration of Sivas Gk Madrasa, which had been under restoration for many years, it was decided to be evaluated as a museum. After the restoration and exhibition arrangements carried out by the General Directorate of Foundations, the establishment of the museum was completed and started to serve in 2021.

Gk Madrasa; generally built of cut stone, it has plan scheme two-storey, four-iwan with an open courtyard. At down floor; there are 4 iwans, 1 mascid, 1 classroom, 1 library, 1 representative tomb, 13 rooms, wet area and courtyard.

Gk Madrasa is one of the most important structures where Turkish architecture and decorative arts can be seen together and has a natural display richness. For this reason, the Sivas Gk Madrasa Foundation Museum has been designed in such a way that it will preserve the aesthetic value of the building from 1271 to the present and not prevent it.

Subjects in the museum; Education in Islamic Civilization, Madrasa and Foundation Culture in Anatolia, First Madrasahs in Anatolia, Artistic Value of Gk Madrasa and Its Effect on Urban Planning, Education at Gk Madrasa, Employees of Gk Madrasah, Daily Life in Gk Madrasah, Gk Madrasa with traveler narrations , Anatolian Seljuk Artifacts in Sivas, Sivas Scholars of the Period, Sivas Carpets and Rugs, and Gk Madrasa Patron and Architect. These subjects were placed according to the rooms, and showcase areas were created according to the collection classification.

Within of architectural design; showcase solutions, animation, technological product design, visual and corporate identity designs were made. The common starting point in all project ideas realized in architectural design has been zero intervention in the building. Thus, the logic of ‘contactless museum exhibition’ has been developed, apart from the obligatory conditions.

Touch Table for products that cannot be placed in areas where the collection is concentrated, such as carpets and rugs; Video Wall

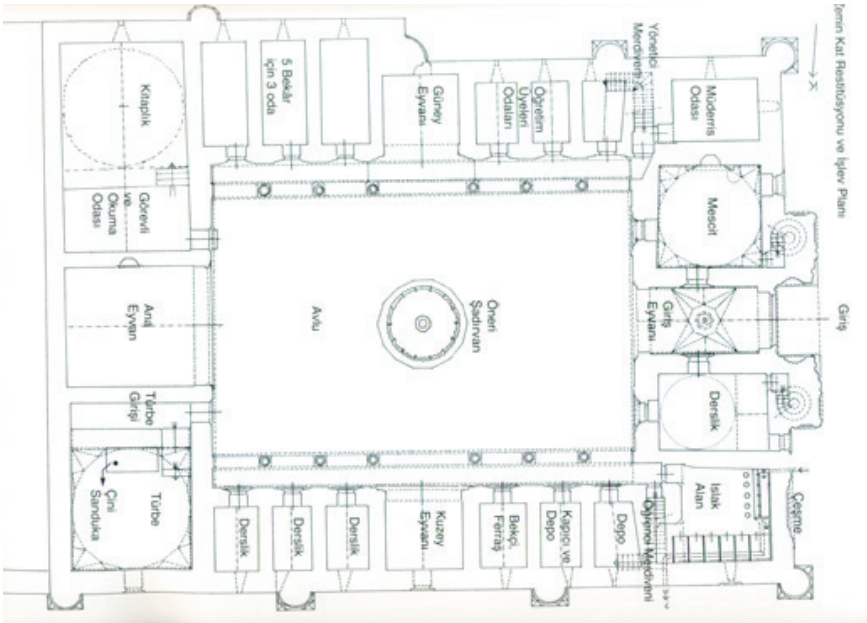
and VideoMapping for the introducing of foundation works in Sivas; Technological products such as Digital Travel Glasses are designed for the transfer of information and visuals.

Sivas Gök Madrasa; It serves as the new introducing ambassador of the madrasah and foundation culture from the Seljuk to the Ottoman Empire.

Keywords: Foundation, culture, museum, education, Gök Madrasa.

1. GİRİŞ

Sivas Gök Medrese, III. Gıyâseddin Keyhusrev devrinde vezir Fahreddin Ali b. Hüseyin Sâhib Ata tarafından 1271 yılında Mimar Kaluyan-el Konevî'ye yaptırılmıştır (O. Aslanapa 1973: 110, 114; G. Cantay 2006: 347; O. Tuncer 2008: 26). Genel olarak kesme taştan inşa edilmiş, açık avlulu, iki katlı, dört eyvanlı plan şemasına sahiptir. Alt katta; 4 eyvan, 1 mescid, 1 derslik, 1 kütüphane, 1 temsili türbe, 13 oda, ıslak alan ve avlu bulunmaktadır. Plan 1. (O. Tuncer 2008: 113).

Plan 1: Sivas Gök Medrese zemin kat işlev planı
(Orhan Cezmi Tuncer'den).

Uzun yıllar restorasyonu süren Sivas Gök Medrese'nin, restorasyonunun tamamlanmasından sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğüne müze olarak değerlendirilmesine karar verilmiştir. Müze kurmakla, yapının orijinal işlevi olan eğitim hizmetinin devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Restorasyon ve teşhir tanzim çalışmalarının ardından müzenin kuruluşu tamamlanmış ve 2021 yılında hizmet vermeye başlamıştır.

2. MÜZE KURULUŞ ÇALIŞMALARI

Tarihi yapılarda müze kurulması oldukça zor bir çalışmadır. Çünkü yapının şartlarına göre ve yapının elverdiği ölçülerde hareket alanı bulunmaktadır. Yapının orijinal fonksiyonunu göz ardı etmemek, mevcut mimariye uymak ve kurulacak müzeyi buna göre planlamak gerekmektedir. Bu şartlar altında başlanan müze kuruluş çalışmaları, 6 aşamada yürütülmüştür. Bunlar, yapının analizi ve değerlendirilmesi, koleksiyon yönetimi, içeriğin belirlenmesi, tasarım ve uygulama, kurumsal kimlik ve sergileme çalışmalarıdır.

Gök Medrese, Türk mimarisinin ve süsleme sanatının birlikte görülebildiği en önemli yapılardan biridir (Fotoğraf 1) ve doğal bir sergileme zenginliğine sahiptir. Bu nedenle Sivas Gök Medrese Vakıf Müzesi, yapının 1271 yılından günümüze taşıdığı estetik değerini koruyacak ve önüne geçmeyecek şekilde tasarlanmıştır. Müzede anlatılacak konular için senaryo ve içerik çalışmaları yapılmış ve metin yazılmıştır. İçerik belirlemede Gök Medrese vakfiyesi göz önüne alınmış ve vakfiye şartları doğrultusunda anlatımlar yapılmıştır.

Fotoğraf 1: Sivas Gök Medrese (Müze Arşivi)

Sahib-i Ata, Emir-i Kebir, el-Konevi, Vezir Fahreddin Sahib Ata Ali bin Hüseyin bin Ebubekir Vakfı'na âid 24/12/0678 (Hicri) - 26/04/1280 (Miladi) tarihli Arapça vakfiyede (VGMA, Defter No: 604, sayfa 67, sıra 90); vakfin amacı, eğitim kadrosu, hangi derslerin okutulacağı, görevliler gibi açıklamalar bulunmaktadır. "Sivas beldesi içinde kale kapısı karşısında, ilim adamlarının oturmalarına mahsus yazlık, kışlık odaları, bir abdestliği, biri sağ diğeri sol tarafta iki minareyi, girişinde bir mescidi müştemil Medrese-i Sahibiyye-i Fahriyye adıyla ünlü binayı muhkem ve avlusu geniş bir medrese bina etti. Suyunu akıttı ve medresenin haricinde bir de Dar-i Ziyafet (konuklar yurdu) yaptırdı...medresede daima bir müderris, iki muid, müslüman fakihler ve araştırmacılar namlarıyla 20 kişinin, fıkıh ilmi araştırmacısı beş bekâr, meseleleri ilka edici beş kişinin..., mescidde daimi bir imam,...kütüphanede kitapları muhafaza edici bir kişi, bir kapıcı ve ferraş bulunmasını...şart kıldı" denilmektedir (Bayram ve Karabacak 1981: 53).

Yapının mimari süslemesi ve estetik değerleri göz önüne alınarak, Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğünde bulunan taşınır vakıf kültür varlıklarından oluşan koleksiyon da değerlendirilmiş ve teşhir planlaması yapılmıştır. Bu koleksiyon; Kur'an-ı Kerim ve çeşitli kitaplardan oluşan el yazmaları, hat levhalar; şamdan, kandil, alem, buhurdan, mum makası gibi maden eserler; yapının restorasyonu sırasında çıkan ve aynı zamanda başka yerlerden gelen çiniler; rahle, Divriği Ulu Camine ait ahşap kapı kanatları gibi ahşap eserler; hırka, halı, kilim gibi tekstil eserlerden oluşan, bütünü Sivas yöresinin kültürel zenginliğini yansıtan vakıf koleksiyonudur. Bunların tasnif ve belgeleme, konservasyon işlemleri, depo ve arşiv planlaması yapılarak, içlerinden teşhir edilecek olanlar seçilmiş ve teşhir planlaması yapılmıştır.

İçerik belirleme çalışmaları kapsamında; arşiv taraması, yazılı ve görsel kaynakları derleme, belge bilgi tasnifleme ve yorumlama, senaryo ve içerik geliştirme ve metin yazımı yapılmıştır. Başta Gök Medrese özelinde medrese mimarisi ve vakıf kültürünün anlatıldığı müzede konu akışı şu şekilde belirlenmiştir:

- İslam Medeniyetinde Eğitim,
- Anadolu'da Medrese ve Vakıf Kültürü,
- Anadolu'da İlk Medreseler,
- Gök Medrese'nin Sanatsal Değeri ve Şehir Planlamasında Etkisi,
- Gök Medrese'de Eğitim,
- Gök Medrese Çalışanları,
- Gök Medrese'de Günlük Yaşam,
- Gezgin Anlatımları ile Gök Medrese,
- Sivas'ta Anadolu Selçuklu Eserleri,
- Dönemin Sivas Âlimleri,
- Sivas Halısı ve Kilimi
- Gök Medrese Banisi ve Mimarı.

Bu konular ve seçilen koleksiyon mekânsal birimlere göre yerleştirilmiş ve vitrin alanları oluşturulmuştur.

Müzenin gezi aksı tespit edilmiştir. Ana eyvan, müze gezi aksının başlangıç ve bitiş noktası olarak belirlenmiştir. Ziyaretçilerin avlu içinde toplanmasını; geniş bir alanda dört yöne bakarak yapının tümünün algılanmasını ve yapının estetik yönünün fark edilmesini sağlayacağı, ayrıca gezi öncesi kafilenin toplanması ve gerekli ön hazırlıkların yapılması için görevli ekibe vakit kazandıracığı düşünülmüştür.

Ana eyvanda giriş bankosu ve görevliler yar almaktadır. Kuzey doğudaki büyük oda Sahip Ata odası olarak planlanmıştır. Vezir Sahip Ata'nın temsili türbesi olduğu belirtilen ve bir sanduka bulunan (O. Tuncer 2008: 141) bu kısımda Sahip Ata'nın hayatı, eserleri anlatılmakta, ayrıca çini ve ahşap eserler sergilenmektedir. (Fotoğraf 2)

Fotoğraf 2: Kuzey doğudaki büyük oda, Sahip Ata Odası, çini ve ahşap sergileme. (Müze arşivi)

Yapının kuzey cephesindeki odalarda; İslam medeniyetinde eğitim, (Fotoğraf 3), Anadolu’da medrese ve vakıf kültürü (Fotoğraf 4) (Fotoğraf 5 a, b, c), Gök Medrese’nin sanatsal değeri, yapımı, şehir planlamasındaki yeri, Gök Medrese kronolojisi, restorasyon ve bakım süreci anlatılmaktadır.

Fotoğraf 3: İslam Medeniyetinde eğitim odasından bir görüntü. (Müze Arşivi)

Fotoğraf 4: Vakıf kültürü, el yazması Kur'an-ı Kerim cüzleri. (Müze arşivi)

Fotoğraf 5 a: Vakıf kültürü maden eserler. (Müze arşivi)

Fotoğraf 5 b ve c: Vakıf kültürü maden eserler. (Müze arşivi)

Kuzey ve güney eyvanda panolarda Sahip Ata'nın Gök Medrese vakfiyesinin ve çevirisinin görüntüleri sergilenmektedir. (Fotoğraf 6)

Fotoğraf 6: Kuzey ve güney eyvanda Gök Medrese vakfiyesinin ve çevirisinin kopyasının görüntüleri (Müze arşivi)

Bataklığın üstünde asırlar boyu ayakta kalan Gök Medresenin temellerinden, yaklaşık 900 yıllık ardıç ağaçları çıkmıştır. Bunlar yapıda 751 yıl önce uygulanmış bir mühendislik harikası olan Fore Kazık Sistemidir. (Fotoğraf 7)

Fotoğraf 7: Gök Medrese restorasyonu odasında fore kazık sistemi anlatımı (Müze arşivi)

Yapının kuzey batı köşesi ıslak alanlardır ve burada medresenin su şebekesi tanıtılmaktadır. Gök Medrese'de muazzam bir su şebekesi bulunmaktadır. Dışarıdaki çeşmeden abdesthaneye gelen ve buradan avlu-

daki havuza ulaşan temiz su, künklerle ana eyvanın güneyinden tahliye edilmektedir. Kabinlerin hepsinin içinde sürekli akan bir temiz su kanalı bulunmaktadır. Kirli su ise kabinlerin önünden dolaşarak kuzey bölümden tahliye edilmektedir.

Girişin kuzeyindeki kubbeli oda darülkurra, derslik odasıdır. Burada derslik canlandırması yapılmıştır. Duvarlarda, müze koleksiyonunda bulunan hat levhalardan bazı örnekler sergilenmektedir. (Fotoğraf 8) Girişin güneyindeki kubbeli oda ise mescittir. Burada da mescit canlandırması yapılmıştır. (Fotoğraf 9)

Fotoğraf 8: Derslik canlandırması ve hat levhalardan görüntüler (Müze arşivi)

Fotoğraf 9: Mescidden görüntüler (Müze arşivi)

Güney batıdaki köşe oda, müderris odası olarak dekore edilmiştir.

Yapının güney cephesindeki odalarda; Gök Medrese’de eğitim ve dersler, Gök Medrese alışanları, Gök Medrese’de yaşam ve gezgin anlatımları, Sivas’ta Anadolu Selçuklu eserleri, Sivas elimleri anlatılmakta, bir odada ęrenci yatakhanesi canlandırması yer almaktadır. (Fotoğraf 10) Dönemin medreseleri ücretsiz özel yatılı niversite konumundaydı. Yüksek eğitime tahsis edilmiş müstakil binası, kütüphanesi, yatakhanesi, açık ve kapalı dersaneleri, mescidi ve yemekhanesi ile Gök Medrese, günümüz devlet parasız yatılı okullarının ncsyd.

Fotoğraf 10: Yatakhane canlandırması. (Müze arşivi)

Güney doğu köşedeki kütüphane kısmında Sivas halıları ve kilimleri sergilenmektedir. Bu odanın girişinde bulunan tonozlu dikdörtgen alanda Sivas kilimleri, buraya bir kemerle açılan, zemini yükseltilmiş kubbeli alanda Sivas halıları sergilenmektedir. (Fotoğraf 11 a, b, c) Sayı olarak çok fazla olan ve sergilenemeyen halı ve kilimlerin bilgilerinin yüklendiği dokunmatik masa da bu odada yer almaktadır. (Fotoğraf 12)

Fotoğraf 11 a: Sivas halısı ve kilimi sergileme odası. (Müze arşivi)

Fotoğraf 11 b: Sivas halısı ve kilimi sergileme odası. (Müze arşivi)

Fotoğraf 11 c: Sivas halısı ve kilimi sergileme odası. (Müze arşivi)

Fotoğraf 12: Dokunmatik masa (Müze arşivi).

Tasarım ve uygulama kapsamında; mimari tasarım, vitrin çözümleri, canlandırma, teknolojik ürün tasarımı, görsel ve kurumsal kimlik tasarımları yapılmıştır. Mimari tasarımda gerçekleştirilen tüm proje fikirlerinde ortak çıkış noktası, yapıya sıfır müdahale olmuştur. Böylelikle zorunlu şartların dışında ‘temassız müze sergileme’ mantığı geliştirilmiştir. Mevcut yapı duvarlarının önüne yapılan bağımsız sergi duvarları ile aynı zamanda yapının mevcut fiziki sorunlarının da örtülmesi sağlanmıştır. Duvar panoları ve vitrinler bağımsız sergi duvarları üzerine monte edilmiştir.

Üst katta müze personeli odaları ve idari birimlerle depolar yer almaktadır.

Halı ve kilim gibi koleksiyonun yoğun olduğu bölümlerde yerleşimi yapılamayan ürünler için Dokunmatik Masa; Sivas'ta bulunan vakıf eserlerin tanıtımı için Video Wall ve Video Mapping; bilgi ve görselin aktarımı için Dijital Gezi Gözlüğü gibi teknolojik ürünler tasarlanmıştır. Müze bahçesi içinde hizmet veren kafeterya ve hediyelik eşya alanında satışa sunulmak üzere 80'in üzerinde hediyelik eşya tasarımı gerçekleştirilmiştir.

SONUÇ

Sivas Gök Medrese, Anadolu'daki 1000 yıllık vakıf kültürünün eğitim hizmetindeki önemli göstergelerinden biri olup, günümüzde okul olarak kabul edilen müze işleviyle, eğitim hizmetinin devamını sağlamaktadır. Bu amaçla, Selçukludan Osmanlı'ya uzanan medrese ve vakıf kültürünün yeni tanıtım elçisi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

KAYNAKÇA

Aslanapa, Oktay (1973). *Türk Sanat II*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları.

Bayram, Sadi ve Ahmet Hamdi Karabacak (1981). “Sahip Ata Fahrü’ddin Ali’nin Konya İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri”, *Vakıflar Dergisi Sayı 13*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, s. 31-71.

Cantay, Gönül (2006). “Medreseler”, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Devri Uygarlığı 2*, Ed. Ali Uzay Peker, Kenan Bilici, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 337-349.

Tuncer, Orhan Cezmi (2008). *Sivas Gök Medrese (Sahip Ata Fahrettin Ali Medresesi)*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını.